

УДК 338.45:504.06:330.34

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.210.167-173>**Ларіонова К.А.**доктор філософії з публічного управління
Український державний університет науки і технологій**Larionova Kateryna**

PhD in Public Management Sc.

Ukrainian State University of Science and Technology

<https://orcid.org/0000-0002-2402-5945>**Чала В.С.**

доктор економічних наук

Український державний університет науки і технологій

Chala Veronika

Dr. of Economic Sc.

Ukrainian State University of Science and Technology

<https://orcid.org/0000-0002-2233-2335>

ІНСТИТУЦІЙНА ІНЕРЦІЯ РИНКУ ВІДХОДІВ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ: ЛОГІКА МІНІМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ПРОТИ ЦІЛЕЙ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У роботі використано інституційно-аналітичний підхід, відповідно до якого соціально-економічні результати зумовлюються не стільки задекларованими цілями чи формальними стратегіями, скільки конфігурацією інституційного середовища, здатного трансформувати ці цілі у сталі стимули та практики поведінки акторів.

Мета статті – визначення домінуючої інституційної логіки ринку поводження з відходами в Україні та аналіз її впливу на відтворення та інтернаціоналізацію практик економічних акторів, а також критичне зіставлення цієї логіки з інституційними передумовами зеленої трансформації.

Згідно з інституційною логікою, ефективність державної політики у сфері використання відходів визначається не лише наявністю стратегічних документів і цілей, а й здатністю інституційних механізмів трансформувати ці цілі у відповідні стимули та економічно раціональну поведінку учасників ринку. Перехід від стратегічних намірів до практичної реалізації опосередковується інституційними механізмами, які формують стимули, розподіляють ризики та визначають відносну привабливість альтернативних моделей поведінки для різних груп акторів. За відсутності такої інституційної трансляції стратегії залишаються декларативними і не здатні змінити усталені практики.

Поведінка акторів у межах інституційного поля трактується як раціональна з огляду на домінуючі інституційні логіки – стійкі системи уявлень, норм і очікувань, які визначають, що вважається економічно доцільним, організаційно можливим і соціально прийнятним. Саме ці логіки структурують репертуари дій акторів, зумовлюють вибір між альтернативними стратегіями та сприяють відтворенню наявних інституційних конфігурацій навіть у ситуації задекларованих реформ. За висновками дослідження, домінуючою логікою у сфері поводження з відходами сьогодні в Україні є логіка мінімізації витрат, де економічно раціональним вважається рішення, що забезпечує найнижчу короткострокову ціну послуги. Ця логіка є несумісною з логікою зеленої трансформації, що негативно відбивається на впровадженні в економічну діяльність зелених та циркуляційних практик.

У статті показано, що важливим, але недостатньо осмисленим чинником відтворення домінуючої інституційної логіки виступає міжнародна торгівля відходами, яка за умов слабого внутрішнього ринку переробки виконує функцію зовнішнього компенсаторного механізму. Вона дозволяє екстерналізувати частину екологічних та економічних витрат за межі національної економіки, знижуючи інституційний тиск на трансформацію практик поводження з відходами. Водночас посилення глобального регулювання трансграничного переміщення відходів актуалізує конфлікт між логікою мінімізації витрат та інституційними передумовами зеленої трансформації, що формуються у глобальному економічному середовищі.

Трансформація інституційних логік у масштабі суспільства не може бути досягнута через пряме нормативне втручання або декларування нових стратегічних цілей. Реалістичний потенціал змін полягає у поступовій зміні умов відтворення домінуючих логік, створенні локальних альтернативних практик і міжпоколінній передачі нових стандартів раціональності.

Ключові слова: ринок відходів, міжнародна торгівля відходами, інституційна логіка, економічні практики, зелена трансформація, мінімізація витрат.

ISSN друкованої версії: 2224-6282

ISSN електронної версії: 2224-6290

© Ларіонова К.А., Чала В.С., 2026

INSTITUTIONAL INERTIA OF UKRAINIAN WASTE MANAGEMENT MARKET IN GLOBAL CONEXT: COST MINIMIZATION LOGIC VERSUS GREEN TRANSFORMATION GOALS

The study employs an institutional-analytical approach, according to which socio-economic outcomes are shaped less by declared objectives or formal strategies than by the configuration of the institutional environment that translates these objectives into stable incentives and patterns of actors' behaviour.

The purpose of the article is to identify the dominant institutional logic of the waste management market in Ukraine and to analyse its impact on the reproduction and internationalisation of economic actors' practices, as well as to critically compare this logic with the institutional preconditions of green transformation.

Within the framework of institutional logic, the effectiveness of public policy in the field of waste management is determined not merely by the presence of strategic documents and stated policy objectives, but by the capacity of institutional mechanisms to translate these objectives into coherent incentives and economically rational behaviour on the part of market participants. The shift from strategic intent to practical implementation is mediated by institutional arrangements that shape incentives, allocate risks, and define the relative attractiveness of alternative behavioural models for different groups of actors. In the absence of such institutional translation, policy strategies remain declarative and fail to modify entrenched practices.

Actors' behaviour within the institutional field is understood as rational relative to dominant institutional logics - stable systems of meanings, norms, and expectations that define what is considered economically expedient, organisationally feasible, and socially acceptable. These logics structure actors' repertoires of action, guide choices among alternative strategies, and contribute to the reproduction of existing institutional configurations even under conditions of formally declared reform. The findings indicate that the dominant institutional logic in Ukraine's waste management sector is a logic of cost minimisation, in which economically rational decisions are those that secure the lowest short-term service price. This logic is fundamentally incompatible with the logic of green transformation, thereby constraining the integration of green and circular practices into economic activity.

The article argues that international waste trade constitutes a critical yet under-theorized factor in the reproduction of the dominant institutional logic. In the context of an underdeveloped domestic recycling market, it operates as an external stabilizing mechanism that enables the systematic externalization of environmental and economic costs beyond the national economy, thereby alleviating institutional pressures for the transformation of waste management practices. At the same time, the intensification of global regulatory constraints on transboundary waste flows exposes an inherent conflict between the logic of cost minimization and the institutional foundations of green transformation as they are shaped within the global economic system.

The transformation of institutional logics at the societal level cannot be achieved through direct regulatory intervention or the mere declaration of new strategic goals. A realistic potential for change lies in the gradual modification of the conditions under which dominant logics are reproduced, the creation of localized alternative practices, and the intergenerational transmission of new standards of rationality.

Keywords: waste management market, international waste trade, institutional logic, economic practices, green transformation, cost minimization.

JEL Classification: Q53, Q58, B52, P48

Постановка проблеми. Проблема поводження з відходами залишається однією з найбільш стійких і структурно складних у системі екологічного та економічного управління. У контексті зеленої трансформації міжнародна торгівля відходами перестає бути нейтральним економічним процесом і набуває чітко вираженого інституційного змісту. Вона або вбудовується у логіку створення доданої вартості та циркуляції ресурсів, або відтворює практики перенесення екологічних і соціальних витрат за межі національної економіки.

Незважаючи на наявність стратегічних документів, реформування нормативної бази та поступове наближення до європейських стандартів, практики управління відходами в Україні демонструють обмежену здатність до трансформації. Домінування полігонної моделі, слабка інвестиційна активність у сфері переробки та фрагментованість відповідальності між учасниками ринку свідчать про розрив між задекларованими цілями політики та фактичною економічною

поведінкою акторів.

У науковій літературі ця ситуація зазвичай пояснюється через недосконалість регуляторних інструментів, дефіцит фінансування, інституційну слабкість органів управління або недостатній рівень екологічної свідомості. Водночас такі пояснення, зосереджені переважно на рівні інституційного дизайну та окремих механізмів регулювання, залишають поза увагою питання, чому навіть за наявності формальних змін відтворюються одні й ті самі практики. Це вказує на необхідність зміщення аналітичного фокусу з оцінки інструментів політики на аналіз глибинних підстав економічної раціональності, що структурують поведінку акторів у сфері поводження з відходами.

У цьому контексті особливої актуальності набуває інституційний підхід у його логіко-аналітичній інтерпретації, який дозволяє розглядати ринок відходів не лише як сукупність регуляторних рішень, а як інституційне поле з домінуючими інституційними логіками.

Саме ці логіки визначають критерії доцільності, допустимості та легітимності рішень і, відповідно, пояснюють стійкість практик, що виявляються несумісними з цілями зеленої трансформації. Виявлення та аналіз таких логік ми вважаємо необхідною передумовою для реалістичного осмислення можливостей і меж інституційних змін у сфері поводження з відходами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному економічному дискурсі сьогодні присутні кілька аналітичних позицій розгляду ринку відходів. Приміром, І. Зварич, Н. Резнікова, В. Зварич та О. Шнирков розглядають проблему відходів у межах інструментально-технологічного підходу, зосереджуючись на оптимізації матеріальних потоків, побудові циркулярних ланцюгів та економічній доцільності окремих рішень [1; 2]. У свою чергу, А. Кожедуб фокусується на транспортно-логістичній складовій відповідального поводження з відходами, деталізуючи функціональні й організаційні компоненти сфери, зокрема логістичні та управлінські [3]. Значний масив досліджень зосереджений на розумінні систем управління відходами як сукупності структурно-функціональних елементів, де ключову роль відіграє коректне проектування інфраструктури та регуляторних і фінансових механізмів як визначальний механізм змін у сфері поводження з відходами [4; 5; 6; 7].

Водночас у вітчизняному економічному дискурсі майже не розглядається міжнародна торгівля відходами як зовнішній інституційний чинник, здатний впливати на внутрішню конфігурацію ринку, формування стимулів економічних акторів та відтворення домінуючих практик поводження з відходами. У більшості робіт трансграничні потоки відходів фігурують лише як техніко-логістичний або екологічний аспект, а не як елемент інституційного середовища, що модифікує критерії економічної раціональності.

Можна зазначити, що в наявному масиві досліджень сфери поводження з відходами переважають концептуальні та інструментальні підходи, зосереджені на описі механізмів і моделей організації ринку. Водночас аналіз економічної поведінки акторів з відходами в умовах глобалізованості, криз призму інституційних логік, тобто через виявлення критеріїв раціональності, сенсів і пріоритетів, що вбудовані у практики прийняття рішень, залишається менш поширеним; відповідно, недостатньо описані механізми відтворення практик та умови їхньої трансформації. Спроба подолання цієї прогалини і репрезентована в нашій статті.

Метою статті є ідентифікація домінуючої інституційної логіки ринку поводження з відходами в Україні та аналіз її впливу на відтворення та інтернаціоналізацію практик економічних акторів, а також критичне зіставлення цієї логіки з інституційними передумовами зеленої трансформації.

Методологічною основою дослідження виступає інституційний аналіз із акцентом на концепт інституційних логік як пояснювальної рамки економічної поведінки акторів. У роботі застосовано якісний аналітичний підхід, що поєднує логіко-теоретичний аналіз, інтерпретацію нормативних і стратегічних документів та вторинний аналіз наукових публікацій. Порівняльний

аналіз застосовано для зіставлення домінуючої інституційної логіки вітчизняного ринку поводження з відходами з логіками, що закладаються в концепціях зеленої та циркулярної економіки. Методологічним обмеженням дослідження є його фокус на пояснювальному рівні аналізу, що не передбачає кількісної оцінки ефективності окремих інструментів політики, а спрямований на виявлення відтворюваних практик у межах існуючого інституційного поля.

Виклад основних результатів дослідження. В Україні на сьогодні ще не сформувався ринок відходів у повному економічному розумінні – як система стійкої взаємодії попиту і пропозиції, у межах якої відходи розглядаються як об'єкт економічного обміну та джерело створення вартості. Натомість домінує квазісервісна модель, зорієнтована на усунення відходів з мінімальними витратами. Попит у цій системі формується передусім на послуги з видалення та захоронення, тоді як пропозиція зосереджена на операціях ліквідації.

За такої моделі полігонне захоронення сміття виступає не лише домінуючою, а фактично єдиною легітимованою практикою поводження з відходами. Історично ця модель сформувалася ще в радянський період, коли поводження з відходами вибудовувалося в логіці централізованого управління та санітарної ліквідації. Радянська інституційна логіка збереглася і після трансформації 1990-х років, відтворюючись через практики та інфраструктурні рішення, зорієнтовані на захоронення.

Сьогодні проблема поводження з відходами в Україні офіційно визнана такою, що потребує невідкладного вирішення, що підтверджується як оновленням нормативно-правової бази, так і впровадженням державних і регіональних цільових програм у цій сфері. Водночас емпірична динаміка свідчить про збереження статус-кво: загальний обсяг відходів, накопичених у місцях їх видалення, у 2020 р. зріс на 17,8% порівняно з 2010 р. [6, с. 47]. У 2024 році домінуючим способом поводження з відходами в нашій країні, як і попередні роки, залишалося захоронення на сміттєвих полігонах [7, с. 65]. Тобто попри зростання політичної та регуляторної уваги, а також посилення євроінтеграційних зобов'язань, практики поводження з відходами демонструють високу інерційність і відтворюють усталені моделі.

Така розбіжність між задекларованими цілями та фактичними результатами актуалізує потребу звернення до пояснювального рівня – аналізу інституційних логік, що визначають критерії раціональності та поведінкові орієнтири ключових акторів. Концепт інституційних логік використовується для пояснення стійкості та відтворення економічної поведінки акторів у складних соціально-економічних системах. Інституційні логіки розуміються як соціально сконструйовані, історично сформовані системи смислів, правил і пріоритетів, що визначають уявлення акторів про допустимі цілі, раціональні дії та легітимні результати діяльності [8, р. 249; 9].

На відміну від інституційного аналізу, зосередженого на формальних правилах, організаційних структурах або інструментах регулювання, підхід інституційних логік дозволяє зосередитися на внутрішніх

критеріях раціональності, якими керуються актори у процесі прийняття рішень. Ідеться не лише про те, які правила діють, а про те, як вони інтерпретуються, які цілі вважаються пріоритетними та які практики визнаються нормальними й виправданими у межах конкретного інституційного поля [10, р. 81–82].

Інституційні логіки функціонують на рівні інституційних полів, що охоплюють сукупність взаємопов'язаних організацій та акторів, об'єднаних спільними смисловими рамками, ресурсними залежностями та механізмами координації [9; 11, р. 335]. Стійкість таких полів забезпечується узгодженістю між домінуючими логіками, інституційними механізмами та повсякденними практиками, що призводить до відтворення усталених моделей поведінки навіть за умов формальних змін політики або регуляторного середовища.

Водночас сучасні дослідження підкреслюють, що інституційні поля рідко характеризуються наявністю єдиної монолітної логіки. Натомість вони часто перебувають у стані інституційного плюралізму, коли співіснують кілька логік, що можуть бути комплементарними або конфліктними [12, р. 440]. Саме напруга між такими логіками створює передумови для інституційних змін, але не гарантує їх автоматичної реалізації.

Для емпіричного аналізу інституційної логіки не розглядаються як безпосередньо спостережувані об'єкти, а реконструюються через домінуючі цілі, допустимі

інструменти, типові практики та уявлення про успіх і неуспіх у відповідному полі [8, р. 255–256]. Такий підхід дозволяє пояснити, чому за умов зростання регуляторної активності та впровадження нових інструментів політики поведінка акторів може залишатися інерційною, а результати – обмеженими.

У межах нашого дослідження, таким чином, інституційна логіка розглядається не як абстрактна категорія, а як сукупність стійких орієнтирів економічної раціональності, що проявляються у цілях, допустимих інструментах, типових практиках та уявленнях акторів про бажані результати діяльності. Такий підхід дозволяє перейти від аналізу формально задекларованих політик до реконструкції логіки їх фактичної реалізації та відтворення практик у межах сформованого інституційного поля.

Для діагностики інституційної логіки ринку поводження з відходами пропонуємо аналітичну схему, що охоплює п'ять взаємопов'язаних вимірів: 1) розуміння проблеми; 2) пріоритетні цілі; 3) легітимні інструменти впливу; 4) типові практики; 5) критерії успіху. Застосування цієї схеми дозволяє зіставити домінуючу інституційну логіку, що фактично визначає поводження з відходами в Україні, з логікою зеленої трансформації, закладеною в європейських політичних та стратегічних документах. Результати нашої аналітичної роботи підсумовано у Таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика інституційних логік поводження з відходами

Аналітичний вимір	Домінуюча в Україні інституційна логіка	Інституційна логіка зеленої трансформації
Розуміння проблеми	Відходи як санітарна та екологічна загроза, що підлягає усуненню	Відходи як економічний ресурс і складова циркулярної економіки
Ключова мета	Мінімізація витрат на вилучення та захоронення	Максимізація повторного використання, створення доданої вартості
Домінуючі інструменти	Полігонне захоронення, тарифне регулювання, адміністративний контроль	Розширена відповідальність виробника, економічні стимули, інвестиції в переробку
Типові практики	Захоронення як базове рішення; обмежена селекція та переробка	Сортування, переробка, повторне використання, скорочення утворення відходів
Критерії успіху	Безперерійне вивезення відходів та стримування тарифів	Зменшення обсягів захоронення, зростання частки переробки
Роль держави	Адміністратор і контролер	Архітектор ринку та модератор змін
Роль бізнесу	Виконавець послуг з мінімальним ризиком	Інвестор, інноватор, учасник створення вартості
Роль міжнародної торгівлі	Мінімізації внутрішніх витрат та уникнення відповідальності і інвестицій у переробку	Вбудовування у циркулярні ланцюги з високими стандартами екологічної відповідальності
Часовий горизонт	Короткостроковий (операційна ефективність)	Довгостроковий (сталість, міжпоколінні ефекти)

Джерело: розроблено авторками.

Слід зауважити, що зазначені логіки подано в аналітично узагальненому вигляді; у реальній практиці вони можуть співіснувати, накладатися та проявлятися з різною інтенсивністю залежно від рівня управління та конкретних акторів.

Як вказують матеріали таблиці, в межах сфери поводження з відходами в Україні сьогодні домінує логіка мінімізації витрат, відповідно до якої економічно раціональним вважається рішення, що забезпечує найнижчу короткострокову ціну послуги. Така логіка закріплюється через тарифну політику та тендерні

процедури і відтворюється на рівні органів місцевого самоврядування та операторів ринку. Водночас її системним наслідком є консервація полігонної моделі та блокування інвестицій у переробку інфраструктуру, що перебуває поза межами короткострокової раціональності цієї логіки.

У межах аналізу інституційних логік ринку поводження з відходами доцільно враховувати не лише внутрішні регуляторні та організаційні механізми, а й роль міжнародної торгівлі відходами як складової ширшого інституційного поля. Транскордонне

переміщення відходів і вторинної сировини є не просто економічною операцією, а формою інституційної взаємодії між національними системами управління відходами, що відбувається на перетині екологічних, торговельних і регуляторних режимів.

За умов відсутності розвиненого внутрішнього ринку переробки міжнародна торгівля відходами може виконувати функцію зовнішнього компенсаторного механізму, який дозволяє економічним акторам уникати структурних змін. Експорт відходів або низькосортної вторинної сировини за таких умов розглядається як економічно раціональна альтернатива інвестиціям у переробку інфраструктуру, оскільки він узгоджується з домінуючою інституційною логікою мінімізації витрат і короткострокової ефективності.

У цій логіці міжнародна торгівля не стимулює циркулярні практики, а, навпаки, сприяє відтворенню квазісервісної моделі поводження з відходами, де ключовим завданням залишається усунення проблеми з мінімальними фінансовими витратами. Відходи при цьому не інтегруються у внутрішні ланцюги створення вартості, а виносяться за межі національного економічного простору, що знижує тиск на трансформацію інституційних стимулів усередині країни.

Водночас міжнародна торгівля відходами може виступати і джерелом інституційної напруги. Посилення глобального регулювання транскордонного переміщення відходів, зокрема через обмеження імпорту окремих потоків, підвищення стандартів екологічної відповідальності та контролю, поступово звужує можливості екстерналізації проблеми відходів. У таких умовах домінуюча логіка мінімізації витрат втрачає здатність забезпечувати стабільність системи, що актуалізує необхідність переосмислення критеріїв економічної раціональності.

Сучасна архітектура глобального регулювання транскордонного переміщення відходів формується під впливом кількох взаємопов'язаних рамок. Базовим міжнародно-правовим інструментом залишається Базельська Конвенція, яка після «пластикових поправок» 2019–2021 рр. поширила режим попередньої поінформованої згоди (PIC) на більшість категорій пластикових відходів, а з 2025 р. – і на значну частину електронних відходів. Паралельно діють рішення ОЕСР щодо контролю перевезень відходів між країнами-членами, а в межах СОТ посилюється дискусія про допустимість екологічно мотивованих торговельних обмежень. На регіональному рівні ключове значення має новий Регламент ЄС про перевезення відходів (EU Waste Shipment Regulation, 2024), який істотно обмежує експорт відходів до країн поза ОЕСР і посилює вимоги до доказів їх екологічно безпечної переробки. Сукупно ці механізми трансформують міжнародну торгівлю відходами з відносно лібералізованого сегмента в простір із високими транзакційними витратами, процедурною складністю та жорсткою екологічною відповідальністю.

Критичним переломним моментом стала політика Китаю — зокрема заборона імпорту низькоякісних і змішаних відходів у межах політики «Національний меч». Вона не лише перерозподілила глобальні потоки пластику та паперу з Китаю до Південно-Східної Азії,

але й спровокувала їх тінізацію та вторинну хвилю національних заборон у Малайзії, Таїланді, Індонезії та інших країнах, які зіткнулися з переважанням імпортом відходів. Таким чином, регуляторний тиск набуває багаторівневого характеру: глобальні конвенції, регіональні режими (ЄС), міжурядові координаційні механізми (ОЕСР) та односторонні національні заборони формують нову конфігурацію обмежень, у межах якої експорт відходів перестає виконувати роль стабільного компенсаторного механізму для економік із низьким рівнем внутрішньої переробки. У результаті звужуються можливості транскордонного перенесення екологічного навантаження, а натомість посилюється вимога доведеної екологічної еквівалентності та належної переробки в країні-імпортері.

Для України прямий торговельний ефект цих змін наразі обмежений через структуру експорту, де домінує металобрухт, а пластик і e-waste становлять незначну частку. Однак інституційний вплив є значно глибшим: інтеграція в регуляторний простір ЄС і залежність від європейських ринків означають імпорту нових стандартів контролю, прозорості та відповідальності. Глобальне посилення правил поступово підвищує транзакційні витрати використання зовнішніх ринків як компенсаторного механізму та звужує можливість відтворення логіки мінімізації короткострокових витрат. Отже, навіть за відсутності різкого скорочення обсягів експорту, світове регулювання створює кумулятивний зовнішній тиск на інституційну інерцію українського ринку, оскільки змінює параметри раціональності, в яких економічні актори оцінюють доцільність поводження з відходами.

Таким чином, міжнародна торгівля відходами є важливим елементом інституційного поля, який одночасно може підтримувати інституційну інерцію або виступати каталізатором її подолання. Її вплив на траєкторію трансформації ринку поводження з відходами визначається не стільки обсягами експорту чи імпорту, скільки тим, у межах якої інституційної логіки вона інтерпретується та інституційно вбудовується.

На нашу думку, саме домінуванням інституційної логіки мінімізації витрат, у межах якої ліквідація відходів через захоронення є раціональною, легітимною та економічно виправданою поведінкою, і зумовлена стійкість практик нераціонального поводження з відходами в Україні. Перехід до зеленої та циркулярної моделі поводження з відходами передбачає не лише впровадження нових інструментів, а зміну критеріїв раціональності, за якими актори оцінюють свої дії, ризики та вигоди. За відсутності зсуву інституційної логіки політика у сфері поводження з відходами неминуче залишатиметься інструментально активною, але результативно обмеженою.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що стійкість проблеми поводження з відходами в Україні зумовлена не відсутністю стратегічних документів, регуляторних рішень чи інструментів політики, а домінуванням пострадянської інституційної логіки, у межах якої відходи розглядаються передусім як об'єкт ліквідації, а не як економічний ресурс. У цій логіці ключовими критеріями раціональності виступають мінімізація поточних витрат, короткострокова

операційна ефективність та збереження усталених практик, що забезпечують відтворення існуючої моделі.

Зіставлення домінуючої інституційної логіки з логікою зеленої та циркулярної трансформації демонструє їхню принципову несумісність на рівні цілей, інструментів і критеріїв успіху. За таких умов впровадження окремих «зелених» інструментів у межах незмінної логіки не зумовить структурних зрушень, а радше адаптується до наявних практик і відтворюватиме статус-кво. Це пояснює розрив між зростанням регуляторної активності та відсутністю помітних змін у фактичній динаміці утворення й захоронення відходів.

Важливо враховувати роль міжнародної торгівлі відходами як чинника інституційної інерції. За відсутності жорстких зовнішніх обмежень вона може виконувати функцію стабілізації домінуючої логіки мінімізації витрат, знижуючи внутрішній тиск на інституційні зміни. Авторський прогноз, навпаки, полягає в тому, що кумулятивний ефект посилення міжнародного регулювання поступово послаблюватиме інституційну інерцію українського ринку, стимулюючи внутрішню переробку, прискорюватиме зміну критеріїв економічної раціональності та сприятиме переходу до циркулярної моделі.

Інституційний аналіз дозволяє уточнити межі результативності політики у сфері поводження з відходами: посилення контролю, розширення нормативної бази та запровадження нових програм не можуть забезпечити бажаних результатів без зсуву критеріїв економічної раціональності, якими керуються ключові актори. У цьому сенсі проблема поводження з відходами постає не лише як управлінська або технологічна, а як

інституційно-практична.

Водночас це не означає неможливість трансформації. Інституційна теорія вказує на те, що зміна логік є поступовим і багаторівневим процесом, який відбувається через накопичення альтернативних практик, зміну уявлень про допустимі цілі та переформатування ролей держави, бізнесу і споживачів. Реалістичний потенціал трансформації пов'язаний із точковими втручаннями в ті сегменти інституційного поля, де чинні логіки вступають у внутрішню суперечність і втрачають здатність забезпечувати стабільність системи. Політика у сфері поводження з відходами в такому контексті може розглядатися не як інструмент швидкого виправлення ситуації, а як середовище для формування нових орієнтирів раціональності та довгострокових поведінкових зсувів.

Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на поглиблений аналіз механізмів зміни інституційних логік у сфері поводження з відходами, зокрема через конкретизацію уявлень акторів про успіх і неуспіх економічної діяльності. Перспективним виглядає також дослідження фінансових, інституційних та регуляторних механізмів у сфері міжнародної торгівлі відходами, які здатні змінювати критерії економічної раціональності акторів і закріплювати сприйняття відходів як ресурсу, а не як об'єкта ліквідації, через структуру тарифів, системи стимулів та моделі розподілу ризиків між державою і бізнесом. Окремої уваги потребує аналіз практик, у межах яких альтернативна логіка вже частково реалізується на локальному рівні, що дозволить емпірично простежити, які саме інституційні умови сприяють зміщенню критеріїв раціональності та формуванню нових моделей поведінки.

Список використаних джерел:

1. Зварич І. Я. Циркулярна економіка і глобалізоване управління відходами. Журнал європейської економіки. 2017. Т. 16. № 1. С. 41–57.
2. Reznikova N., Zvarych R., Zvarych I., Shnyrkov O. Global circular E-chain in overcoming the global waste. *Procedia Environmental Science, Engineering and Management*. (EIAETM, 23rd-27th September, 2019). P. 641–647.
3. Коджебаш А. П. Ефективність транспортно-логістичної системи управління відходами в контексті розвитку циркулярної економіки. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць / за ред. : М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2019. № 1 (69). С. 97–106.
4. Колодійчук І. А. Формування територіально збалансованих систем управління відходами: регіональний вимір : монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2020. 524 с.
5. Організаційно-економічні засади формування систем управління відходами в регіонах України : науково-аналітична доповідь / наук. ред. д.е.н., с.н.с. Колодійчук І. А. Львів : ІРД НАНУ, 2022. 170 с.
6. Мельник М. І., Яремчук Р. Є. Ринок утилізації відходів у регіонах України: аналіз сучасного стану та основні тенденції розвитку. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2022. Вип. 5 (157). С. 44–50.
7. Яшук Л., Свояк Н. Перспективи впровадження в Україні сучасних технологій утилізації відходів. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування». 2025. Вип. 1. С. 62–70.
8. Friedland R., Alford R.R. Bringing society back in: Symbols, practices, and institutional contradictions. In: Powell W.W., DiMaggio P.J. (eds.). *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: University of Chicago Press, 1991. P. 232–263. URL: https://www.researchgate.net/publication/238198697_Bringing_Society_Back_In_Symbols_Practices_and_Institutional_Contradictions
9. Thornton P.H., Ocasio W., Lounsbury M. *The Institutional Logics Perspective: A New Approach to Culture, Structure, and Process*. Oxford: Oxford University Press, 2012. 232 p. URL: https://www.academia.edu/77562166/The_Institutional_logics_Perspective_A_new_approach_to_culture_Structure_and_Process

10. Scott W.R. *Institutions and Organizations: Ideas, Interests, and Identities*. 4th ed. Thousand Oaks: Sage Publications, 2014. 360 p. URL: <https://ru.scribd.com/document/402367919/Institutions-and-Organizations-Ideas-Interests-and-Identities-pdf>
11. Greenwood R., Raynard M., Kodeih F., Micelotta E. R., Lounsbury M. *Institutional Complexity and Organizational Responses*. *The Academy of Management Annals*. 2011. Vol. 5. № 1. P. 317–337. URL: https://www.researchgate.net/publication/232976474_Institutional_Complexity_and_Organizational_Responses
12. Skelcher C., Smith S.R. *Theorizing hybridity: Institutional logics, complex organizations, and actor identities*. *Public Administration*. 2015. Vol. 93, No. 2. P. 433–448. URL: https://www.researchgate.net/publication/265131375_Theorizing_Hybridity_Institutional_Logics_Complex_Organizations_and_Actor_Identities_The_Case_of_Nonprofits

References:

1. Zvarych, I. Ya. (2017). Tsyrukuliarna ekonomika i hlobalizovane upravlinnia vidkhodamy [Circular economy and globalized waste management]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky [Journal of European Economy]*, 16(1), 41–57.
2. Reznikova, N., Zvarych, R., Zvarych, I., & Shnyrkov, O. (2019). Global circular E-chain in overcoming the global waste. *Procedia Environmental Science, Engineering and Management (EIAETM, September 23–27, 2019)*, 641–647.
3. Kodzhebash, A. P. (2019). Efektyvnist transportno-lohystychnoi systemy upravlinnia vidkhodamy v konteksti rozvytku tsyrkuliarnoi ekonomiky [Efficiency of the transport and logistics waste management system in the context of circular economy development]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen [Bulletin of Socio-Economic Research]*, (1(69)), 97–106.
4. Kolodiichuk, I. A. (2020). Formuvannia terytorialno zbalansovanykh system upravlinnia vidkhodamy: rehionalnyi vymir [Formation of territorially balanced waste management systems: A regional dimension]. DU “Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy”.
5. Kolodiichuk, I. A. (Ed.). (2022). *Orhanizatsiino-ekonomichni zasady formuvannia system upravlinnia vidkhodamy v rehionakh Ukrainy [Organizational and economic foundations for shaping waste management systems in the regions of Ukraine] (Scientific and analytical report)*. IRD NANU.
6. Melnyk, M. I., & Yaremchuk, R. Ye. (2022). Rynok utylizatsii vidkhodiv u rehionakh Ukrainy: Analiz suchasnoho stanu ta osnovni tendentsii rozvytku [Waste utilization market in the regions of Ukraine: Analysis of the current state and key development trends]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]*, (5(157)), 44–50.
7. Yashchuk, L., & Svoiak, N. (2025). Perspektivy vprovadzhennia v Ukraini suchasnykh tekhnolohii utylizatsii vidkhodiv [Prospects for implementing modern waste utilization technologies in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Vinnytskoi akademii bezpererвної osvity. Seriiia “Ekolohiia. Publichne upravlinnia ta administruvannia” [Scientific Bulletin of the Vinnytsia Academy of Continuing Education. Series “Ecology. Public Administration and Management”]*, (1), 62–70.
8. Friedland, R., & Alford, R. R. (1991). Bringing society back in: Symbols, practices, and institutional contradictions. In W. W. Powell & P. J. DiMaggio (Eds.), *The new institutionalism in organizational analysis* (pp. 232–263). University of Chicago Press. Available from: https://www.researchgate.net/publication/238198697_Bringing_Society_Back_In_Symbols_Practices_and_Institutional_Contradictions
9. Thornton, P. H., Ocasio, W., & Lounsbury, M. (2012). The institutional logics perspective: A new approach to culture, structure, and process. Oxford University Press. Available from: https://www.academia.edu/77562166/The_Institutional_logics_Perspective_A_new_approach_to_culture_Structure_and_Process
10. Scott, W. R. (2014). *Institutions and organizations: Ideas, interests, and identities* (4th ed.). Sage Publications. Available from: <https://ru.scribd.com/document/402367919/Institutions-and-Organizations-Ideas-Interests-and-Identities-pdf>
11. Greenwood, R., Raynard, M., Kodeih, F., Micelotta, E. R., & Lounsbury, M. (2011). Institutional complexity and organizational responses. *The Academy of Management Annals*, 5(1), 317–371. Available from: https://www.researchgate.net/publication/232976474_Institutional_Complexity_and_Organizational_Responses
12. Skelcher, C., & Smith, S. R. (2015). *Theorizing hybridity: Institutional logics, complex organizations, and actor identities*. *Public Administration*, 93(2), 433–448. Available from: https://www.researchgate.net/publication/265131375_Theorizing_Hybridity_Institutional_Logics_Complex_Organizations_and_Actor_Identities

Дата надходження статті: 04.02.2026 р.

Дата прийняття статті до друку: 20.02.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення) статті: 11.03.2026 р.

Стаття поширюється на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.